

Sygn. akt VI ACa 989/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA – Teresa Mróz (spr.)

Sędzia SA – Urszula Wiercińska

Sędzia SA – Ewa Śniegocka

Protokolant: – sekr. sądowy Ewelina Murawska

po rozpoznaniu w dniu 8 lutego 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa T. M.

przeciwko Skarbowi Państwa - Generalnemu Dyrektorowi Służby Więziennej

o zadośćuczynienie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 5 marca 2012 r.

sygn. akt III C 1385/09

I oddala apelację;

II nie obciąża T. M. obowiązkiem zwrotu na rzecz Skarbu Państwa – Dyrektora Generalnego Służby Więziennej kosztów postępowania apelacyjnego;

III przyznaje adwokatowi M. K. ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) zł wraz z należnym od niej podatkiem VAT tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

VI A Ca 989/12

UZASADNIENIE

Powód T. M. wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa – Dyrektora Generalnego Służby Więziennej 1.500.000 zł w tym 300.000 zł na rzecz domu dziecka w W. tytułem zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych podczas odbywania kary pozbawienia wolności w Areszcie Śledczym W. B. i Zakładzie Karnym W. S.. Zdaniem powoda w tych jednostkach penitencjarnych naruszone zostały przepisy odnośnie przypadającego na jednego osadzonego metrażu, nie funkcjonowała prawidłowo służba medyczna, co było przyczyną powstania u powoda niedosłuchu w lewym uchu. Powód wskazywał również na panujący w celach, w których przebywał bród, zagrzybienie, robactwo, nieszczelność okien.

Pozwany Skarb Państwa wnosząc o oddalenie powództwa z powodu braku wykazania przez powoda przesłanek warunkujących przyznanie zadośćuczynienia oraz braku wykazania, na czym polegała krzywda powoda, podniósł również zarzut przedawnienia roszczeń powoda za okres poprzedzający trzy lata przed wniesieniem powództwa.

Wyrokiem z dnia 5 marca 2012 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo.

Sąd Okręgowy ustalił, że powód przebywał w Areszcie Śledczym W. S. w okresie od 2 października 2002 r. do 5 czerwca 2007 r. oraz od 17 marca 2009 r. do 3 lipca 2009 r. W czasie pobytu powoda w tej jednostce występowało w celach okresowe przeludnienie, o czym informowany był sędzia penitencjarny. W okresie od 1 stycznia do 31 października 2007 r. w jednostce przebywało 783 osadzonych w tym 93 w Oddziale Zewnętrznym w G.. Spośród łącznej liczby osadzonych 270 było tymczasowo aresztowanych, 8 ukaranych i 412 skazanych. Okresowo przeprowadzane kontrole sędziów penitencjarnych nie wykazały nieprawidłowości w funkcjonowaniu jednostki. Cele, w których przebywał powód wyposażone były w sprzęt kwaterunkowy zgodny z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 listopada 1998 r. w sprawie warunków bytowych dla osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych dla osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Zatem w celach była odpowiadająca ilości osadzonych ilość stolików, taboretów i pozostałego sprzętu kwaterunkowego. Nie stwierdzono złego funkcjonowania wentylacji w celach. Jest ona poddawana corocznej konserwacji. W każdej celi jest kącik sanitarny oddzielony od pozostałej części w taki sposób, by zapewnić zachowanie prywatności osadzonym. W nowych budynkach kąciki sanitarne wydzielone są z pozostałej części celi ścianami z cegły i zamykane na drzwi. Osadzeni do piątego każdego miesiąca wyposażani są w środki czystości i higieny proszek do prania, nożyk do golenia, jedną rolkę papieru toaletowego, mydło. Pasta do zębów, krem do golenia i szczoteczka do zębów wydawane są po zgłoszeniu zapotrzebowania. Cele oświetlane są żarówkami o mocy 100 W. W przypadku stwierdzenia grzyba, wilgoci, brudu wykonywane są prace remontowe. W razie pojawienia się insektów, gryzoni dokonywana jest przez specjalistyczną firmę dezynsekcja i deratyzacja. W powyższej jednostce penitencjarnej prowadzone są zajęcia kulturalno-oświatowe, koncerty, okazjonalne spotkania, wystawy, emisje filmów. Organizowane są również zajęcia sportowe. Osadzeni mają możliwość uczestnictwa w spotkaniach religijnych. W ramach opieki zdrowotnej w jednostce zatrudnieni są stomatolog, laryngolog, dermatolog, neurolog, psychiatra i sześć pielęgniarek. W miarę potrzeb dokonywane są również konsultacje ortopedyczne, chirurgiczne, kardiologiczne, internistyczne, urologiczne, neurologiczne, okulistyczne, czy też z zakresu HIV/AIDS. W Areszcie Śledczym W. S. wykonywane są badania diagnostyczne RTG, USG, laboratoryjne badania krwi.

W czasie pobytu powoda w tej jednostce był on kilkakrotnie konsultowany przez lekarza laryngologa z powodu niedosłuchu lewego ucha i powtarzających się krwawień z nosa, w związku z czym zalecono stosowne leczenie. W związku zakwalifikowaniem powoda do grupy podwyższonego ryzyka pozostawał on pod stałą opieką psychologa.

Ponadto Sąd Okręgowy ustalił, że powód przebywał również w Areszcie Śledczym W. B. od 5 czerwca 2007 r. do 17 marca 2009 r. oraz od 3 lipca 2009 r. W jednostce tej również przeprowadzane były okresowe wizytacje sędziów penitencjarnych, którzy nie stwierdzili nieprawidłowości w jej funkcjonowaniu. O istnieniu okresowego przeludnienia Dyrektor Aresztu Śledczego informował sędziego penitencjarnego. W ramach prac remontowych w jednostce tej przeprowadzane były remonty poszczególnych oddziałów i cel mieszkalnych polegające między innymi na malowaniu cel, położeniu nowej wykładziny podłogowej, naprawie dotychczasowego parkietu, wymianie spłuczek oraz wymianie i zabezpieczeniu głośników. Osadzeni w Areszcie Śledczym W. B. w szerokim zakresie korzystają z opieki medycznej. Przyjmowani są na bieżąco, zgodnie z ustalonym harmonogramem. W miarę potrzeb kierowani są na dodatkowe konsultacje. W jednostce zatrudnionych jest trzech lekarzy internistów, dwóch stomatologów, lekarz radiolog, chirurg naczyniowy, psychiatra. Areszt zatrudnia też jedenaście pielęgniarek i technika radiologa.

Sąd Okręgowy ustalił, że powód miał w czasie pobytu w Areszcie Śledczym W. B. opiekę medyczną zarówno w stopniu podstawowym jak i specjalistycznym. Wobec tego, że u powoda występują zaburzenia osobowości i zaburzenia psychotyczne na tle organicznym, jak również wobec podejmowanych przez niego licznych prób samobójczych, podlegał on stałej opiece lekarza psychiatry. Wobec powoda zastosowane było leczenie farmakologiczne. Osadzeni w Areszcie Śledczym W. B. mają możliwość korzystania z biblioteki oraz organizowanych przez jednostkę zajęć

kulturalno-oświatowych. Powód miał możliwość korzystania z codziennego spaceru, raz w tygodniu korzystał z gorącej kąpieli. Mógł utrzymywać kontakt z rodziną podczas widzeń, przez rozmowy telefoniczne, czy też korespondencyjnie.

Uzasadniając orzeczenie oddalające roszczenie powoda, Sąd Okręgowy wskazał, że w jednostkach penitencjarnych, w których przebywał powód mogło występować przeludnienie, bowiem wynika to z korespondencji dyrektorów tych jednostek z sądem penitencjarnym, złożonej do akt sprawy, a w której informowano sędziego penitencjarnego o występującym przeludnieniu i konieczności umieszczania osadzonych w celach, w których nie jest zapewnione minimum 3 m kw. na osobę. Jednakże w ocenie Sądu Okręgowego powód nie wykazał w toku postępowania, że stan taki miał charakter permanentny i dotyczył jego osobiście. Sąd wskazał na zeznania świadka P. K., który zeznał, że stosunkowo krótki okres przebywał w celi wraz z powodem, zatem nie posiada on dostatecznej wiedzy co do tego, w jakich warunkach powód odbywał karę .

Odnosnie do zarzutu powoda braku należytej opieki medycznej sąd Okręgowy podkreślił, że z dokumentów przedstawionych przez pozwanego wynika, że zarzuty powoda pod adresem więziennej służby medycznej są niezasadne. Z zeznań przesłuchanego w toku postępowania świadka P. K. wynika, że powód jest osobą chorą wymagającą opieki medycznej i taką miał zapewnioną. W tym kontekście Sąd Okręgowy wskazał również, że powództwo T. M. przeciwko Skarbowi Państwa – Aresztowi Śledczemu W. S. o zasądzenie odszkodowania za doznany przez powoda uszczerbek na zdrowiu zostało prawomocnie oddalone w sprawie C 1122/05.

Sąd Okręgowy stwierdził, że panujące w polskich jednostkach penitencjarnych przeludnienie nie zasługuje na aprobatę, ponieważ Skarb Państwa winien zapewnić osadzonym właściwe warunki tymczasowego aresztowania bądź odbywania kary pozbawienia wolności niemniej powód nie zdołał wykazać, że jego dobra osobiste – godność bądź zdrowie zostały naruszone. Zwrócił Sąd Okręgowy uwagę, że dostosowanie obiektów jednostek penitencjarnych do standardu, gdzie w każdej celi będzie oddzielny, w pełni wentylowany kącik sanitarny wymaga czasu i przeprowadzenia szeregu skomplikowanych prac remontowych.

W tych okolicznościach Sąd Okręgowy uznał, że żądanie powoda zasądzenia zadośćuczynienia jest bezzasadne.

Od wyroku tego apelację wywiódł powód. Wyrok zaskarżył w całości i zarzucił Sądowi Okręgowemu naruszenie prawa procesowego – art. 233 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez zaniechanie wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i dokonanie błędnych lub niepełnych ustaleń faktycznych mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy polegające w szczególności na faktycznym oparciu orzeczenia wyłącznie na jednym dowodzie tj. zeznaniach pozwanego mimo oczywistej sprzeczności tych zeznań z zeznaniami powoda i świadka P. K. oraz ich sprzeczności z całym materiałem dowodowym, pominięciu dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka G. D., który posiada wiedzę w przedmiocie warunków bytowych panujących w areszcie śledczym oraz ich wpływu na zdrowie powoda, naruszenie art. 6 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c. polegające na ich niewłaściwym zastosowaniu poprzez uznanie, że pozwany udowodnił, że w niniejszej sprawie nie doszło do naruszenia przez jednostki penitencjarne dóbr osobistych powoda w postaci godności i zdrowia.

Ponadto powód zarzucił Sądowi Okręgowemu naruszenie prawa materialnego – art. 23 k.c. poprzez jego błędne zastosowanie i uznanie, że w sprawie nie doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda oraz art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. poprzez ich błędne zastosowanie i uznanie, że rozmiar ujemnych następstw w sferze psychicznej powoda nie uzasadnia przyznania mu ochrony.

W konkluzji apelacji powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 1.200.000 zł tytułem zadośćuczynienia, 300.000 zł na rzecz (...) w W., zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu za obie instancje, przyznanie kosztów pomocy prawnej świadczonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda pozbawiona jest uzasadnionych podstaw prawnych i jako taka nie zasługuje na uwzględnienie.

Nie jest zasadny zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 233 k.p.c. Wbrew temu zarzutowi Sąd pierwszej instancji dokonał prawidłowych, zgodnych z zebraniem w sprawie materiałem dowodowym, ustaleń faktycznych. Trafna jest również ocena prawna ustalonego stanu faktycznego. Ustaleń swych Sąd Okręgowy dokonał w oparciu o dokumenty przedstawione przez pozwanego, nie zaś na podstawie jego zeznań, bowiem pozwany (jego przedstawiciel) nie był w sprawie przesłuchiwany. Również wbrew twierdzeniom apelującego, Sąd miał na uwadze zeznania świadka P. K.. Ocena tych zeznań nie może prowadzić do wniosków odmiennych od tych, jakie wyciągnął Sąd Okręgowy. Świadek ten nie ma pełnej wiedzy, a przynajmniej takiej nie zaprezentował, na temat panującego w Zakładzie Karnym W. S. przeludnienia oraz by można było stwierdzić, że dotknęło ono osobiście powoda i by z tego powodu doszło do naruszenia jego dóbr osobistych. Z zeznań tego świadka wynika ponadto, że opieka medyczna, do poziomu której powód miał zastrzeżenia była prawidłowa i powód z niej korzystał. Fakt korzystania przez powoda z więziennej służby zdrowia potwierdzony został również dołączonymi do akt sprawy kserokopiami historii choroby T. M..

Sąd Okręgowy podejmował próbę przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka G. D.. Próby te jednak nie dały pozytywnego rezultatu. Po wysłaniu świadkowi wezwania na rozprawę w celu przesłuchania go okazało się, że świadek ten przebywa w zakładzie karnym. Postanowienie z dnia 5 marca 2012 r. o oddaleniu w konsekwencji wniosku o przesłuchanie G. D. nie zostało przez obecnego na rozprawie powoda oprotestowane, nie złożył on zastrzeżenia do protokołu rozprawy na dostrzeżone przez niego uchybienie Sądu Okręgowego przepisom procedury.

Odnosząc się do zarzutu apelacji naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisu art. 6 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c. wskazać należy raz jeszcze, że wbrew twierdzeniom zawartym w apelacji z dokumentacji przedstawionej przez pozwanego wynika, że powód w szerokim zakresie korzystał z więziennej służby zdrowia. Z dokumentacji tej wynika również, że w celach Zakładu Karnego W. S. i Aresztu Śledczego W. B. znajdowały się oddzielone od reszty celi kąciki sanitarne, dokonywane były przeglądy kominiarskie przewodów wentylacyjnych, przeprowadzane były również dezynsekcje i deratyzacje. Powód nie przedstawił natomiast dowodów, które skutecznie konkurowałyby z zaferowanymi przez pozwanego.

Podkreślenia również wymaga, że powinność wykazania, że doszło do naruszenia dóbr osobistych spoczywa na powodzie, natomiast pozwany w procesie o naruszenie dóbr osobistych może jedynie podejmować próbę wykazania, że okoliczności, na które powód się powołuje nie miały miejsca oraz, że jego działanie bądź zaniechanie nie było bezprawne. W ocenie Sądu Apelacyjnego skutecznie pozwany wykazał, że nie polegają na prawdzie twierdzenia powoda jakoby doszło do naruszenia jego dóbr osobistych na skutek złych warunków bytowych jednostek penitencjarnych, w których powód przebywał.

Nie są również zasadne zarzuty naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisów prawa materialnego.

Nie został naruszony przepis art. 23 k.c. wobec tego, że słuszny jest wniosek Sądu Okręgowego, że do naruszenia dóbr osobistych powoda nie doszło, zatem przepis ten nie mógł mieć w sprawie zastosowania.

Zaznaczyć również należy, że sam jedynie dyskomfort spowodowany pobytem w warunkach izolacji nie może stanowić podstawy do sformułowania tezy, że doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda. Do naruszenia dóbr osobistych dochodzi jedynie wówczas, gdy cierpienie i upokorzenie, jakiego doznaje pozbawiony wolności przekraczają nieunikniony element cierpienia wpisanego w karę pozbawienia wolności. Sąd Apelacyjny w Lublinie w uzasadnieniu wyroku z dnia 11 października 2012 r. (I A Ca 455/12) stwierdził, że o naruszeniu dobra osobistego w postaci uchybienia godności osadzonego w zakładzie karnym nie można mówić w przypadku pewnych uciążliwości lub niedogodności związanych z pobytem w takim zakładzie, polegających na niższym od oczekiwanego standardzie celi czy urządzeń sanitarnych, bowiem dla wielu ludzi nie odbywających kary pozbawienia wolności warunki mieszkaniowe bywają często równie trudne. Godność skazanego przebywającego w zakładzie karnym nie jest naruszona, jeżeli odpowiada uznanym normom poszanowania człowieczeństwa. W przedmiotowej sprawie powód nie

wykazał, by podczas jego pobytu w jednostkach penitencjarnych, miały miejsce przypadki naruszenia uznanych norm poszanowania człowieczeństwa.

Należy również odwołać się do stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z dnia 5 lipca 2012 r. (IV CSK 603/11), z którego wynika, że otwarta lista chronionych prawnie dóbr osobistych została uzupełniona o uprawnienie do godnych warunków odbywania kary w zakładach karnych. Wskazane godne warunki obejmują również zapewnienie prywatności i intymności, m.in. związanych z potrzebami fizjologicznymi. Niemniej nie przewidują one zapewnienia samodzielności pomieszczeń przeznaczonych na toalety ani ich oddzielenia murem od pozostałej części celi.

W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy wskazał, że nie powinno budzić wątpliwości, że każdy pobyt w areszcie śledczym, czy zakładzie karnym wiąże się z naturalnymi dolegliwościami w postaci pogorszenia standardu życia, ale co do zasady obejmuje to zwykle następstwa przymusowej izolacji, a nie zezwolenie na naruszanie innych uprawnień osoby, wobec której stosowana jest wskazana represja (środek zapobiegawczy).

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie nastąpiło wobec powoda naruszenie innych jego uprawnień, poza tymi, które wynikają z jego przymusowej izolacji.

Jakkolwiek w utrwalonym już w orzecznictwie panuje pogląd, że pobyt osadzonego w celi przeludnionej tj. nie spełniającej wymogu zapewnienia każdemu osadzonemu minimum metrażowego, może samo w sobie stanowić podstawę do naruszenia dóbr osobistych osadzonego, to jednak należy podkreślić, na co również w orzecznictwie zwraca się uwagę, że każdy zarzut naruszenia dóbr osobistych osadzonego musi być rozpatrywany indywidualnie. Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 29 lipca 2010 r. wydanym w sprawie V A Ca 222/10 stwierdził, że przekroczenie norm dotyczących powierzchni przypadającej w celi na jedną osobę nie może każdorazowo decydować o uznaniu tych warunków za naruszające godność. O naruszeniu godności skazanego z prawem do ochrony prawnej można mówić dopiero wtedy, gdy cierpienia i upokorzenie przekraczają konieczny element cierpienia wpisanego w odbywanie kary pozbawienia wolności, zwłaszcza przy bierności zakładu karnego, który nie dba o poprawę warunków odbywania kary i godzi się na przepelnienie cel, nie dba o zwiększenie ich ilości, o remonty, o polepszenie warunków socjalnych, żywieniowych, czy wreszcie kulturalnych. Wobec tego okoliczność obiektywna, powszechnie znana, że w polskich jednostkach penitencjarnych panuje przeludnienie, nie może stanowić podstawy zasądzenia na rzecz powoda zadośćuczynienia, to bowiem winno zostać poprzedzone ustaleniem, że do naruszenia dóbr osobistych konkretnej osoby, z tego powodu doszło. Takiego ustalenia w sprawie niniejszej poczynić nie można. Wobec powyższego nie jest również zasadny zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c. Zadośćuczynienie ma charakter przede wszystkim kompensacyjny, „wyrównujący” krzywdę doznaną przez uprawnionego. Ustalenie, że do pokrzywdzenia powoda nie doszło uniemożliwia zasądzenie zadośćuczynienia. Zasądzenie zadośćuczynienia w oparciu o art. 448 k.c. nie może mieć miejsca w każdym przypadku dyskomfortu psychicznego. Nie można nadużywać instrumentów prawnych właściwych ochronie dóbr osobistych, gdyż prowadzi to do deprecjonowania samego przedmiotu ochrony (vide wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 listopada 2012 r., I A Ca 428/12).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku. O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd orzekł na podstawie art. 102 k.p.c. uznając, że w sprawie niniejszej zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek określony w tym przepisie. Powód pozbawiony wolności nie uzyskuje dochodów, jak również nie dysponuje oszczędnościami pozwalającymi mu na uiszczenie kosztów postępowania apelacyjnego.